

2. Пчелянський Д. П., Воїнова С. А. Штучний інтелект: перспективи та тенденції розвитку // *Automation of Technological and Business Processes*. № 11 (3). С. 59-64.

3. Мар'єнко М. В., Коваленко В. В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті // *Фізико-математична освіта*. 2023. № 38 (1). С. 48-53.

Пилипенко О. Є.,
доктор історичних наук, професор, професор
кафедри гуманітарних дисциплін
Національний університет харчових технологій
м. Київ

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної війни Російської федерації проти українського народу територіальні громади України постали перед численними викликами, які суттєво вплинули на їхній економічний потенціал та соціальну стабільність. Основні проблеми включають руйнування критичної інфраструктури, втрату податкової бази, зниження фінансової автономії та необхідність забезпечення соціальної згуртованості в умовах демографічних змін. Бойові дії призвели до руйнування доріг, енергетичних об'єктів, житлового фонду, що значно ускладнило економічну активність громад та зменшило їхні доходи. Зміни в демографічній структурі, зумовлені міграцією населення, створили нові соціальні виклики та необхідність фінансової підтримки внутрішньо переміщених осіб. Громади змушені були переглянути свої підходи до надання гуманітарної допомоги, забезпечення базових послуг і відновлення критичної інфраструктури. Водночас існує необхідність у довгострокових стратегіях сталого розвитку, які враховують зміну економічного та соціального середовища. Усі ці аспекти формують складну систему викликів, яка потребує адаптивного управління та нових підходів до залучення ресурсів і підвищення ефективності функціонування громад [1].

Попри негативну динаміку економічного розвитку у 2022 р., пов'язану з активними бойовими діями, у 2023 р. спостерігалось поступове відновлення фінансових можливостей громад, вдалося створити «пояси стійкості», які забезпечили безпеку місцевого населення. Водночас цей процес є нерівномірним, і його успішність залежить від рівня державної підтримки, залучення міжнародних ресурсів та впровадження адаптивного управління [2].

Місцеве самоврядування було першим після Збройних Сил України, хто зустрівся з ворогом під час повномасштабного наступу. І навіть на тимчасово захоплених територіях і в регіонах, де тривають активні бойові дії, місцева влада до останнього продовжувала працювати. Громади, що перебувають у тимчасовій окупації, змогли змобілізувати харчові резерви, налаштувати логістику. Все це підтверджує успішність впровадження реформи децентралізації, що відобразилась на спроможності громад. Однак регіональна політика потребує

змін відповідно до сучасних умов господарювання [3, с. 80]. Окуповані громади зазнали найбільших втрат через повне або часткове руйнування інфраструктури, скорочення податкової бази та переміщення населення. Наприклад, у тих, що розташовані на тимчасово окупованих територіях, таких як частина Херсонської області, втрати доходів у 2022 р. сягнули 60-70%, що суттєво ускладнило фінансування базових соціальних потреб. Деокуповані громади, такі як Ізюмська та Балаклійська, зазнали значного скорочення доходів у період активних бойових дій, однак після звільнення отримали значну державну підтримку у вигляді міжбюджетних трансфертів, що дозволило почати відновлення базової інфраструктури. У 2023 р. доходи тут зросли на 12% порівняно з 2022, але залишаються на рівні, значно нижчому від довоєнного [4]. Збільшення частки трансфертів у загальних доходах у 2023 р. до 41% є показником посилення залежності громад від централізованих ресурсів, що ускладнює їхню фінансову автономію та можливість самостійного розвитку.

Децентралізація влади відіграє ключову роль у стимулюванні економічного розвитку територіальних осередків, забезпечуючи їм більшу фінансову та управлінську автономію, що дозволяє швидше реагувати на локальні виклики та використовувати місцеві ресурси для економічного зростання. Цей процес передбачає передачу повноважень і ресурсів від центральних органів до місцевого самоврядування, що дає громадам можливість самостійно планувати й реалізовувати стратегії розвитку. У міжнародній практиці децентралізація довела свою ефективність як інструмент зміцнення економічної стійкості та відновлення після кризових ситуацій.

В Україні цей процес розглядається як багатоетапний і включає першочергове відновлення критичної інфраструктури, створення умов для економічної активності та посилення соціального захисту мешканців громад. Основною потребою є реконструкція критично важливих об'єктів інфраструктури, таких як дороги, мости, системи енергопостачання, водопроводи та каналізація. У постраждалих регіонах, таких як Харківська та Миколаївська області, значна увага приділяється швидкому ремонту транспортних шляхів, які забезпечують доступ до гуманітарної допомоги та відновлення економічних зв'язків між громадами [5, с. 77]. Відновлення ліній електропередач та систем водопостачання є важливим аспектом для підтримки базових потреб населення, а також для стимулювання підприємницької активності. Також є потреба у відновленні соціальної інфраструктури, яка включає школи, лікарні, дитячі садки та громадські заклади. Внутрішньо переміщені особи, які тимчасово проживають у західних і центральних областях України, стають пріоритетною групою для забезпечення доступу до освіти, медичних послуг і тимчасового житла.

Сучасні виклики, зокрема наслідки воєнних дій та демографічні зміни, вимагають від громад упровадження інноваційних підходів до управління фінансами, землекористуванням, інфраструктурою та іншими місцевими ресурсами. Ці моделі мають бути спрямовані не лише на покриття базових потреб, але й на створення умов для економічного зростання, залучення приватного капіталу та міжнародної допомоги. Існує кілька ключових напрямів

управління, які дозволяють досягати фінансової стійкості громад. Серед них важливе місце займають ефективне використання земельних і майнових ресурсів, створення умов для підтримки малого та середнього бізнесу, а також залучення зовнішніх інвестицій через прозорі та зрозумілі механізми. Окрема увага має бути зосереджена на впровадженні інноваційних моделей управління місцевими ресурсами, таких як прозоре управління земельним фондом через електронні кадастри, розвиток комунального підприємництва, створення інвестиційних хабів і використання механізмів державно-приватного партнерства.

Таким чином, економічний розвиток територіальних громад України в умовах війни постав перед численними викликами, включаючи руйнування критичної інфраструктури, втрату податкової бази, зміну демографічної структури та зниження фінансової автономії. Основними аспектами, що впливають на економічну спроможність, є упровадження адаптивного місцевого управління та здатність залучати інвестиції для реалізації інфраструктурних проєктів. Основні проблеми полягають у залежності місцевих бюджетів від державних трансфертів, недостатній спроможності самостійно управляти ресурсами, значних втрат інфраструктурного потенціалу та відсутності належних механізмів для інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади. Окуповані та деокуповані регіони зіштовхуються з особливо важкими умовами через втрату економічно активних територій та руйнування об'єктів життєзабезпечення.

Список використаних джерел

1. Залізнюк, В. П., & Лазебна, І. В. (2024). Економічний розвиток територіальних громад в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. *Актуальні питання економічних наук*, (5). <https://doi.org/10.5281/zenodo.14260502>
2. Дарковіч, А., Савісько, М. (2024.) Фактори стійкості громад під час війни: дослідження впливу економіки, управління та залученості. Вокс Україна, URL: <https://voxukraine.org/factory-stijnosti-gromad-pid-chas-vijny-doslidzhen-nya-vplyvu-ekonomiky-upravlinnya-ta-zaluchenosti> (дата звернення: 11.04.2026).
3. Західна, О., & Закорко, К. (2022). ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, (14), 78-84. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.14.10> 14.10 (дата звернення: 11.04.2026).
4. Вплив війни на бюджети територіальних громад. Аналітичне дослідження показників бюджетів за 2021–2023 роки 60 територіальних громад партнерів Програми USAID DOBRE у 10 областях України / Під редакцією Т. Паутової. К.: «Поліграф плюс», 2024. 116 с.
5. Сенищ, П., & Фугело, П. (2022.) Фінансово-бюджетна підтримка соціально- економічного розвитку територіальних громад в умовах війни. *Економіка та суспільство*. (39). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-89> (дата звернення: 11.04.2026).